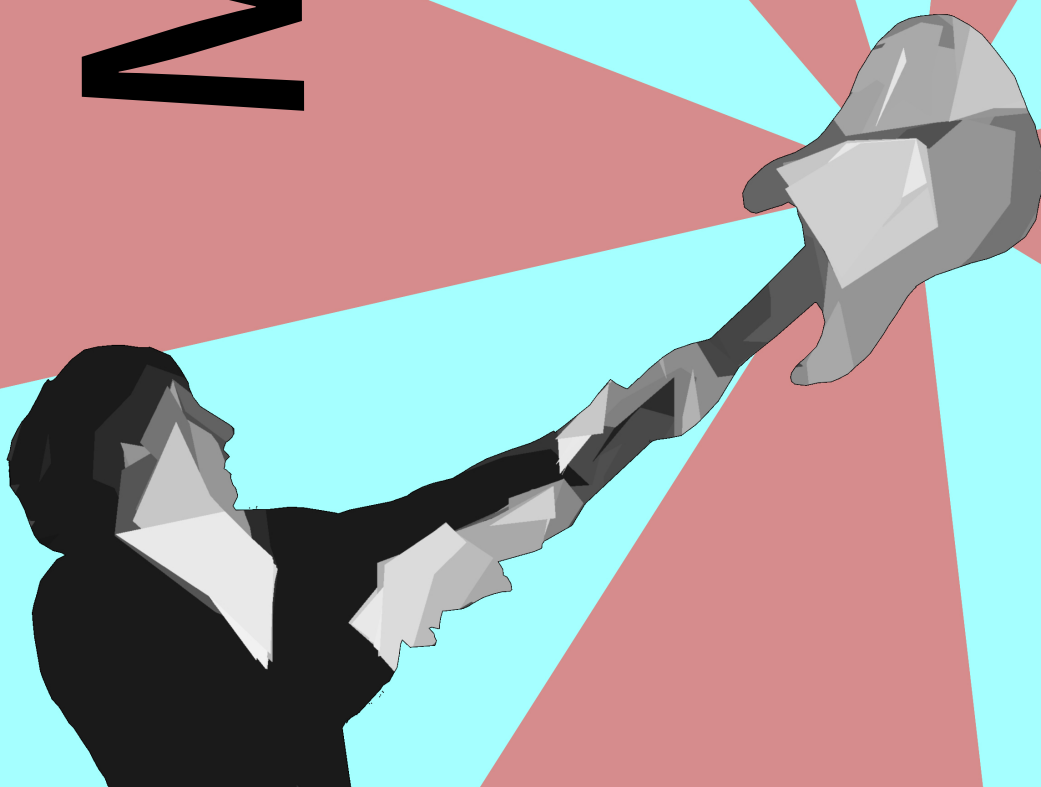


**ELEKTRONISK TIDSKRIFT
FÖR KONFERENSEN
MUSIK & SAMHÄLLE
NR.1 2016**

M&S
TE



M&STE: elektronisk tidskrift för konferensen Musik & samhälle
Nr 1, 2016.

ISSN: syns från och med nr 2, 2016.

Redaktion: Mikael Askander och Johan A. Lundin.

Kontakt: Mikael.Askander@kultur.lu.se och Johan.Lundin@mah.se.

Hemsida: <http://www.kultur.lu.se/forskning/konferenser/musik-och-samhalle-v-musik-och-politik/>.

Omslag: Julius Lundin.

"Musik & samhälle" finns också på Facebook:

<https://www.facebook.com/Musik-och-samh%C3%A4lle-1529924297269488/?fref=ts>

Konferensen Musik och samhälle är ett samarbete mellan ABF och Lunds universitet, Institutionen för kulturvetenskaper.

***M&STE: elektronisk tidskrift för konferensen
Musik & samhälle, nr 1, 2016***

Innehåll

- Mikael Askander och Johan A. Lundin:** "Hey Ho! Let's Go" – redaktörerna har ordet 1
- Cecilia Wallerstedt:** Reflektioner ur ett pedagogiskt-psykologiskt perspektiv, i spåren av musikens digitalisering 3
- Magnus Eriksson:** Musik och politik: ett tolkningsproblem 16
- Lia Lonnert:** Att uttrycka en annan sorts kunskap. Om konstnärlig kunskap och vetenskaplig kunskap 27
- Daniel Ericsson & Patrik Persson:** Samlandets kunskapsekonomi 37
- Eva Kjellander Hellqvist:** Smak för musik? 52
- Anders Lindh:** Donovan och Maharishi. Några reflektioner kring samhällsutveckling och andliga budskap i 1960-talets popkultur 60
- Giuseppe Sanfratello:** Oral performances in a (post-)literate society 74
- Författarpresentationer 84

Smak för musik?

Av Eva Kjellander Hellqvist

Vad innebär det egentligen att ha smak för något? Smaken kan förena människor likväl som skilja dem åt. Vi umgås gärna med personer som delar vår smak och som vi därmed känner oss bekväma med. Det är därför också lättare att avfärda personer med annan smak än vad vi själva har; att känna smak för en sak innebär ibland att man distanserar sig från dem som har annan musiksmak. I denna artikel handlar det inte om smak i största allmänhet, utan det rör sig specifikt om musiksmak. Det har gjorts ett antal undersökningar om människors musiksmak. Göran Nylöfs undersökning 1965 om Musikvanor i Sverige var först ut, och Statens Kulturråd har sedan 1983 publicerat Kulturbarmetern där de visar på svenska folkets musik- och kulturvanor. Utöver detta finns det en mängd utredningar, avhandlingar och andra vetenskapliga undersökningar (Lilliestam 2006:151). Föreliggande text är inget försök att kartlägga svenska folkets musiksmak. Syftet är att hitta möjliga utgångspunkter för fortsatt forskning om just smak för musik och de mekanismer som rör sig i denna kontext.

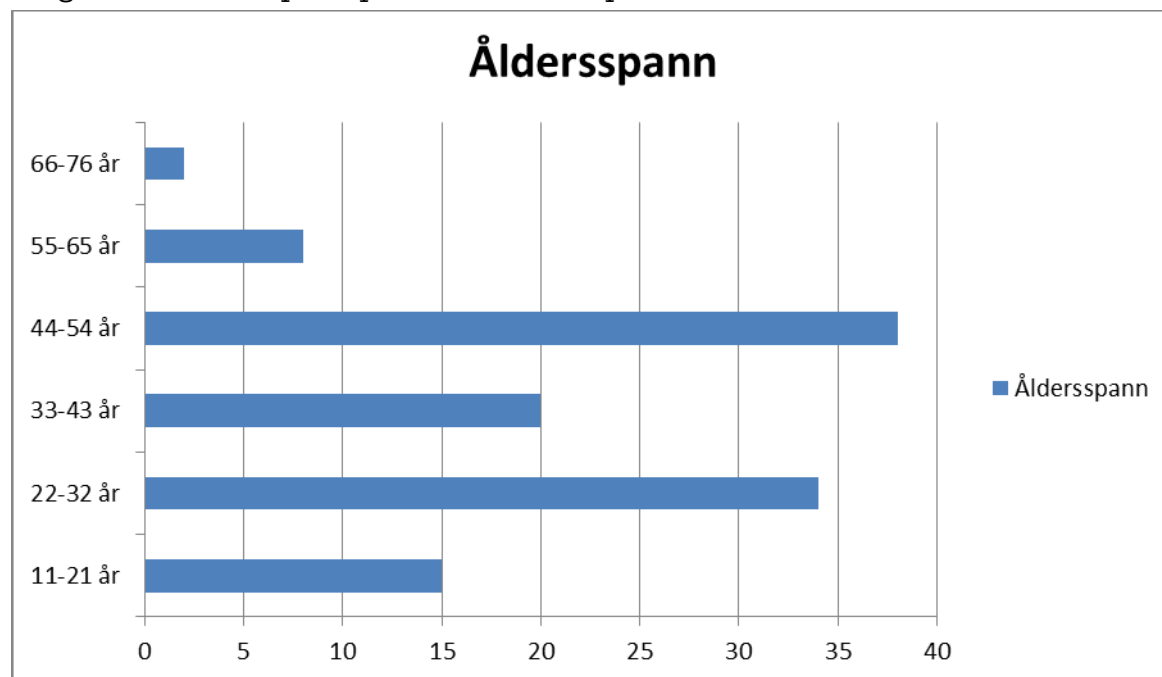
Under hösten 2014 genomförde jag en enkätundersökning om musik och musiksmak med hjälp av Facebook. Urvalet skedde genom ett så kallat snöbollsurval där jag bad mina vänner dela länken till sina vänner och så vidare. Det resulterade i 117 svar på tre dagar, därefter dog det ut och jag bestämde mig för att nöja mig med dessa. Jag ställde frågor som rörde genus, födelseort, uppväxtort, bostadsort, yrke, föräldrars yrke, utbildningsgrad, och musikpreferenser. En del handlade också om hög och låg status och uppfattningar om detta, det vill säga vilken musik man uppfattade som högstatus och vilken man uppfattade som lågstatus. Det fanns också med en specifik fråga om vilka uppfattningar som fanns om dansbandsmusik.

Enkäten sprang ur en tanke om att fortsätta det arbete som jag påbörjade i min avhandling *Jag och mitt fanskap - vad musik kan betyda för människor*, (Kjellander 2013) där jag bland annat diskuterade dansbandsfansens behov av att legitimera sin musiksmak. Det material som dessa enkäter uppvisar har flera olika ingångsmöjligheter och i denna text presenterar jag ett par av dessa. Flera saker är naturligtvis svåra att komma åt med mindre än att man talar med människorna, så nedanstående ska ses som en pilotstudie för kommande projekt.

Enkäten

117 personer svarade på enkäten fördelat på 54 män och 63 kvinnor. Åldersmässigt var de fördelade enligt följande:

Diagram 1: Åldersspann på de som svarat på enkäten



Att majoriteten av dem som svarat är 44–54 år beror förmodligen på att det är där jag kan placera mig själv, och därmed också de flesta av mina vänner som fick förstahandstillgång till enkäten. Detta gör naturligtvis att det finns en viss obalans i svaren, men åldersgruppen 22–32 är också välrepresenterade. Så det som syns är i huvudsak två generationers svar på frågorna. Möjligt är också att det är barnen till den äldre generationen som svarat på samma enkät eftersom den delats.

Strax under hälften av personerna i undersökning kan sägas komma från ett arbetarklasshem där båda föräldrarna har yrken som lokalvårdare, undersköterska, svetsare och industriarbetare. Cirka en tredjedel har växt upp i hem som jag benämner som medelklass där föräldrarna har någon form av högre utbildning eller motsvarande. Yrken som är representerade är exempelvis sjuksköterskor, lärare och ingenjörer. Ungefär en tiondel klassar jag därefter som övre medelklass med yrken som jurister, arkitekter och universitetslärare. Resterande är sådana där den ene föräldern har en högre utbildning och den andre grundskole- eller gymnasieutbildning.

80 personer yrkesarbetar antingen hel- eller deltid och 32 är studerande, fyra personer är pensionärer. 64 stycken anger universitet eller högskola som högsta utbildning medan 49 anger gymnasium och tre personer uppger grundskola som sin högsta genomgångna utbildning. Elva av personerna bor i storstadskommuner medan resterande bor i allt från små byar upp till städer med runt 80 000 invånare, majoriteten bor dock i Kalmar och Växjö. Också detta är ju fullt logiskt med tanke på att jag själv bor i Kalmar och arbetar i

Växjö. Intressant här skulle vara att se om musiksmaken skiljer sig åt mellan stad och land, och också om man kan se en skillnad över tid. Idag spelar det ingen större roll var du bor för tillgängligheten av musik. Genom olika medier kommer vi åt musik var vi än är. Så såg det inte ut för dem som växte upp fram till 1980-talet. Radio, till viss del teve (dock fanns det inte speciellt många program som hade populärmusik som sitt fokus) och enstaka tidskrifter var de ställen som man kunde få information om den samtida populärmusiken. Det var mycket svårare att upptäcka nya artister och stilar än vad det är idag när allt bara är ett klick bort.

Föräldrars smak

Vid en genomgång av informanternas musikfavoriter visar det sig att 45 stycken har liknande (eller samma) favoritartister eller favoritgenrer som föräldrarna. Majoriteten av dem som har samma musiksmak som föräldrarna kan sägas tillhöra en medelklass. Störst skillnad mellan den egna och föräldrarnas musiksmak verkar det vara för dem runt 50 år vars föräldrar lyssnade på religiösa sånger, visor, jazz och swing. Dessa personer är ju födda runt 1965 och har växt upp med den nya rockmusiken på ett helt annat sätt än vad deras föräldrar har. Detta syns också tydligt i min avhandling där föräldrarna till fyra av sex informanter (som är födda mellan 1958 och 1965) har liknande musiksmak som framkommer här (Kjellander 2013). Lilliestam (2006) menar att:

Generationsklyftan var sannolikt större på 1950- och 60-talet än idag. Då var det näst intill otänkbart att man skulle ta med sina föräldrar på rockkonsert eller festival, men det är faktiskt möjligt idag (s. 165).

Utifrån enkäterna skulle man kunna säga att generationsklyftan var stor även under 1970- och 80-talet. Det är barnen till 50- och 60-talisterna som idag delar musiksmak med sina föräldrar och som också enar generationerna. De yngre personerna i undersökningen, 30 år och nedåt, har liknande preferenser som föräldrarna i det att de i alla fall håller sig inom exempelvis rock/popmusik, även om artisterna kan vara mycket olika. Exempelvis säger en att dennes föräldrar tycker om Ebba Grön, ABBA och Gyllene Tider medan hon själv tycker om Sabaton och Meat Loaf. Det finns naturligtvis en problematik kring detta med genrestämningar. I enkäten är de ombudna att först skriva vilken genre de föredrar och därefter ange artister som är favoriter. Det innebär att informanterna gör egna genrestämningar som kanske inte överensstämmer med andras uppfattningar. I föreliggande text tolkar jag artister och genrer utifrån min kontext och det är också den som ligger till grund för mina analyser, med andra ord skulle uppfattningar om musikpreferenser kunna tolkas annorlunda av någon annan.

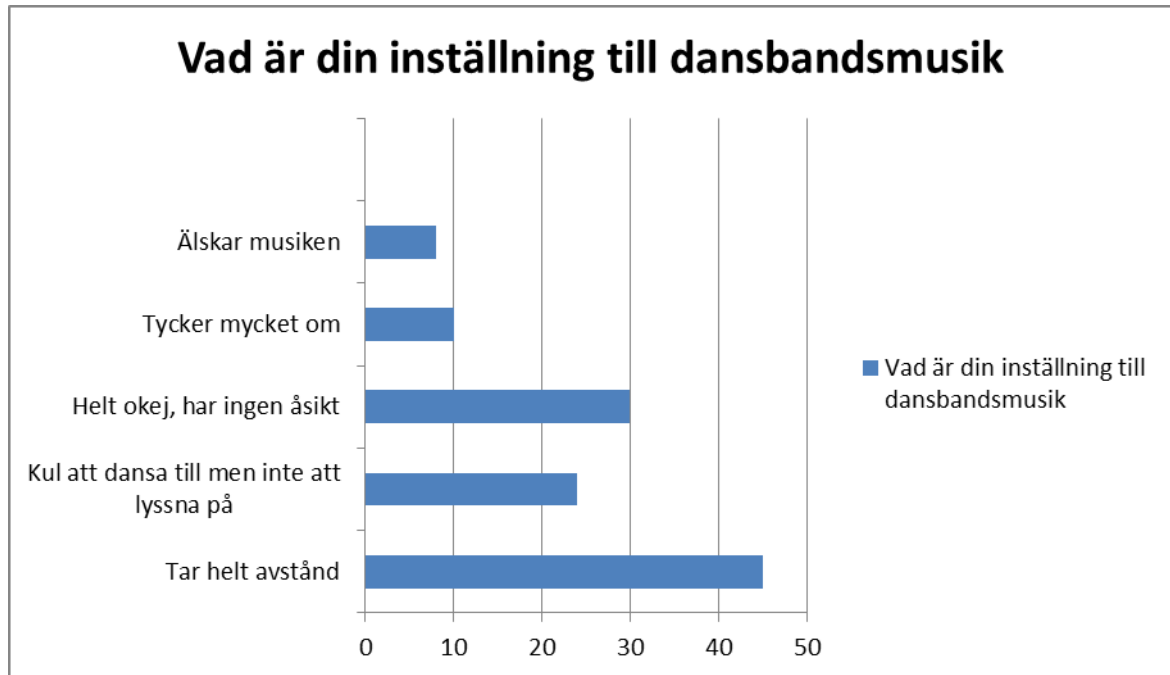
Eftersom majoriteten av dem som har samma musiksmak som föräldrarna i undersökningen kan sägas tillhöra medelklass kan man säga att deras habitus verkar överensstämma med föräldrarnas. De som hade avvikande musiksmak gentemot föräldrarna har på något sätt skapat sitt habitus genom att göra en klassresa nedåt eller uppåt. En sak som framkommer är att det är de personer med medelklassbakgrund, som läser på

universitetet, som förhåller sig mest neutrala till vad de lyssnar på eller som framhåller att de är musikaliska allätare.

Smak och avsmak

En av frågorna i enkäten gällde uppfattningen om dansbandsmusik. 113 personer svarade på frågan om inställningen till dansbandsmusik fördelat enligt följande:

Diagram 2: Inställningen till dansbandsmusik.



De som tycker mycket om eller älskar musiken anger att det är rytmen och svänget i första hand som de uppskattar, men de tycker också att texterna är fina. För de 30 personer som inte säger sig ha någon direkt åsikt om musiken så anser en tredjedel av dem att musiken är trist, intetsägande och banal. Av de 24 som menar att musiken är kul att dansa till men inte att lyssna på så är fem neutrala medan resterande är odelat negativa och kommenterar med uttryck som "töntiga texter och stereotyp musik" (man 58 år) och "smörig text och sliskt sound" (kvinna 27 år). De resterande 45 som tar helt avstånd från genren uttrycker sig med ord som "plagiat på plagiat och pinsamma texter" (kvinna 54 år), "lättspelad ointelligent musik" (man 26 år) och "ursäkt för att utföra parningsritualer" (man 48 år). 13 av informanterna menar att det framför allt är texterna som är dåliga, men musiken ses också som monoton, slätstruken och konform. Trondman (1999) benämner dessa som myter som är behäftade med dansbandsgenren. Han lyfter fram åtta punkter som överensstämmer helt med mitt material:

- Dansbandsmusik är inte musik.
- Dansbandsmusik är ett uttryck för smaklöshet och därmed dålig smak.
- Dansbandsmusik saknar autenticitet och originalitet.
- Historien kommer att visa att dansbandsmusiken saknar kvaliteter.
- Dansbandsmusiker kan inte spela.
- Dansbandsmusik är kommersiell, beräknande och förljugen.
- Dansbandsmusik är anti-upplysning.
- Dansband bidrar till uppkomsten av köttmarknader (s. 223ff).

Uppfattningarna verkar alltså se likadana ut nu som de gjorde 1999. Därför menar jag att vi kan tala om en tröghet här som gör att uppfattningar om genren inte ändras. Just detta med tröghet skulle vara mycket intressant att fördjupa sig i. Vilka försök har gjorts för att höja statusen på dansbandsmusik och varför har det inte hjälpt? SVT sände under tre säsonger programmet Dansbandskampen på bästa sändningstid, men efter dalande tittarsiffror lades programmet på is (Gustafsson 2011-05-04). Varför? Vilka strukturer är det som skapar denna tröghet?

En annan fråga som också ställdes var om det fanns någon genre som informanterna absolut inte tyckte om. 21 procent svarade att hiphop var en genre som de ogillade mycket, medan 18 procent svarade just dansband och 11 procent hade svårt för jazz. Andra genrer eller stilar som lyftes fram var bland annat opera och techno. 20 procent däremot menade att de tyckte om det mesta och att det går att hitta guldkorn i alla genrer. Bryson (1996) gjorde en undersökning angående musikpreferenser och avsmak för vissa musikstilar där hon visar att ju högre utbildning desto större tolerans mot olika musikstilar. Denna tolerans gällde dock inte för musikstilar med låg status som country och hårdrock (s. 895f). Detta stämmer väl överens med min undersökning.

Att uttrycka smak för en musikform innebär ofta att man uttrycker avsmak för en annan musikform. Sannolikheten att någon är fan till både ett hårdrocksband och ett dansband är inte stora, även om undantag finns. Detta är tydligt i undersökningen där alla håller sig till ungefär samma genrer och den musik de ogillar ligger ganska långt ifrån deras normala preferenser. Det blir ett sätt att positionera sig på och också visa vem man är och vill vara. Denna process sker hela tiden, och genom både medvetna och omedvetna val skapar vi oss själva (se också Ruud 2013).

Frith (1996) menar att vi behöver skilja mellan bra och dålig musik även om det inte är möjligt att enas om kriterierna för det. Han säger:

[...] it is a way in which we establish our place in various music worlds and use music as a source of identity. And 'good' and 'bad' are key words because they suggest that aesthetic and ethical judgements are tied together: not to like a record is not just a matter of taste; it is also a matter of morality (s.72).

Han anser att det i slutändan handlar om känslor. Dålig musik beskriver en känsla hos lyssnaren snarare än något i musiken i sig. Vi bedömer musik som dålig när den framkallar en känsla av obehag eller om vi blir uttråkade av den. Vi vet instinktivt vad som är bra eller dålig musik. Den musik som skapar mening för oss är den musik vi anser vara bra (s.73). En av informanterna (kvinna 23 år) säger om dansband att "genren frambringar viss irritation som inte riktigt går att förklara, genren låter lite tramsig i mina öron" och är ett tydligt exempel på att det finns något i musiken som hon inte tycker om men hon har svårt att peka på vad det är, det är mest en känsla.

Högt och lågt

Vissa artister och genrer anses ha hög status och somliga andra låg status. Jag vill börja med att slå fast att jag menar att lågstatusmusik ska ses utifrån en sociologisk utgångspunkt, aldrig en musikalisk. Musiken blir en symbol för något utommusikaliskt som ex. klass, etnicitet, genus, kapitalism, imitation, kriminalitet, våld och sexualitet. Jag menar att vi kan tala om högt och lågt inom populärmusiken utifrån den populärmusikaliska kanon som existerar, men inte är direkt uttalad.

Vem är det då som anses var smakdomare och bestämma denna kanon? Den allmänna uppfattningen i enkätundersökningen är att detta i huvudsak styrs av den kulturella elit som har tolkningsföreträde, som forskare, journalister och medlemmar i olika kulturinstitutioner, där även media och skivbolag anses spela roll. Lilliestam (2006) säger att:

Auktoriteter och smakdomare har ofta varit relativt överens om vad som är bra och dåligt, men deras uppfattningar har nästan alltid stått i opposition till vad den breda befolkningen har tyckt (s. 251).

Majoriteten i undersökningen menar att dansband, hiphop och hårdrock kan sägas vara musik med låg status, medan klassiskt och opera är de stilar som de uppger som musik med hög status. Men trots att de flesta är överens är det många av dem som menar att det är upp till lyssnaren själv att avgöra vad som har hög respektive låg status. Vi vet vad vi tycker om, men kanske inte alla gånger kan säga varför. Personer inom den så kallade kultureliten har ofta tränats i att sätta ord på det svåra och därför får de tolkningsföreträde.

Avslutande reflektion

En sak som blir tydlig i undersökningen är att viss musik framkallar en mängd känslor hos olika individer. Dansbandsmusik är sådan musik personer kan uppleva sig själva ha neutrala åsikter om, men som de i realiteten ger en massa negativa omdömen. På något sätt måste de förhålla sig till sin egen smak genom att visa avsmak. Detta hänger samman med att många också menar att dansband, tillsammans med hiphop och hårdrock, har låg status.

Ytterligare en sak som framkommer är att generationerna börjar närma sig varandra vad det gäller musiksmak. Dagens ungdomar delar i större utsträckning musiksmak med sina föräldrar. Artisterna är olika medan genrererna kan vara lika. Detta är stor skillnad gentemot tidigare generationer.

Det finns naturligtvis många fler möjliga ingångar än ovan beskrivna. Genus är en där det skulle vara intressant att titta på vilken typ av artister män respektive kvinnor väljer att lyfta fram. En annan skulle vara, som jag resonerat om tidigare, stad och land, men då menar jag att det skulle behövas en bättre spridning av bostadsorter än vad som framkommer här. Etnicitet är något svårare att resonera kring då väldigt få med annat modersmål än svenska är representerade i enkätundersökningen. Utifrån en sådan här undersökning skulle det vara intressant att göra djupintervjuer med utvalda personer. Alla svar som anges uppkommer ju i en specifik kontext och när man inte får möjlighet att ställa följdfrågor kan man inte heller vara säker på att man har samma referensramar, även om det till synes ser ut så. När jag pratar om rock. Menar jag då samma sak som Agda 85 eller Nils 14? Även om vi lever i samma samhälle i dagens Sverige betyder det inte att vi tänker likadant.

Referenser

- Broady, Donald (1991). *Sociologi och epistemologi: om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. 2., korr. uppl. Stockholm: HLS (Högsk. för lärarutbildning)
<http://www.skeptron.ilu.uu.se/broady/sec/index.htm> (pdf).
- Bryson, Bethany (1996). "Anything but Heavy Metal: Symbolic Exclusion and Musical Dislikes" *American Sociological Review* Vol.61 Nr. 5, s. 884-899.
- Frith, Simon (1996). *Performing Rites: on the value of popular music*, Oxford: Oxford University Press
- Gustafsson, Martin "Kampen är över" *Aftonbladet* 2011-05-04
<http://www.aftonbladet.se/nojesbladet/tv/article12973390.ab> (2015-10-19)
- Karlsson, Lena (2005). *Klasstillhörighetens subjektiva dimension: klassidentitet, sociala attityder och fritidsvanor*. Diss. Umeå: Umeå universitet
- Kjellander, Eva (2013). *Jag och mitt fanskap: vad musik kan betyda för människor*, diss. Örebro: Örebro universitet
- Lilliestam, Lars (2006). *Musikliv*, Göteborg: Bo Ejeby förlag
- Ruud, Even (2013). *Musikk og identitet*, 2. utg. Oslo: Universitetsforlag
- Stavrum, Heidi (2014) *Danseglede og hverdagsliv etikk, estetikk og politikk i det norske dansebandfeltet*, Bergen: Institutt for arkeologi, historie, kultur- og religionsvitenskap, Det humanistiske fakultetet, Universitetet i Bergen
- Trondman, Mats (1999). *Kultursociologi i praktiken*, Lund: Studentlitteratur